

Gaudí des del claustre

Gna. María Teresa de los Ángeles¹

En aquesta, la nostra història humana, entreteixida d'esdeveniments, la trama es va formant amb els fils de les persones que ens movem en el temps; i els punts, al dret i al revés, estan fets amb dates, llocs i noms amb cognom. Molts noms es repeteixen, també alguns cognoms, però n'hi ha un que la providència ha volgut deixar com a peça única: Gaudí. Un cognom immortal. Pronunciar-lo és parlar de l'arquitecte de Déu. No n'hi ha cap altre. Gaudí és inspirador, també des d'un monestir de clausura.

I començo per la singularitat del seu cognom patern perquè per mi és la clau de la construcció de vida pròpia, pedra angular dels seus projectes. Gaudí ve del llatí *gaudium*, que significa *goig*.

Tot i que Antoni Gaudí no va deixar les seves idees per escrit (no amb lletres i paraules, però sí de forma plàstica en dibuixos, plànols i escultures), alguns dels seus contemporanis, amics i deixebles, conscients de la saviesa del mestre, en van prendre nota i ens han deixat perles del seu pensament en frases o paràgrafs que ell citava per instruir o senzillament per compartir.

Una d'aquestes és la següent, que porto aquí, i que m'interessa molt pel que fa a la meva condició de monja contemplativa: "L'artista ha de ser un monjo i no un germà". Pel que fa a aquesta frase, n'hi ha diferents interpretacions. Segons la IA,

...la frase sembla una crítica o comentari sobre l'actitud d'alguns artistes, suggereix que haurien d'enfocar-se en la disciplina, la introspecció i la retirada del món, igual que un monjo, en lloc de la vanitat o la recerca de reconeixement. La frase, doncs, evoca la idea d'un art que requereix devoció i humilitat, en contrast amb un artista que podria estar distret pel món exterior.

Però fa referència només al monjo, per comprendre-la millor cal tenir un cert coneixement sobre la diferència que hi ha entre monjo i germà. Gaudí la sabia bé per la relació amb els monjos benedictins de Montserrat. Als monestirs existien dues maneres de consagrar-se a Déu: la del monjo, que normalment era ordenat com a sacerdot i dedicava el dia a la pregària litúrgica; i la del germà llec, que no era sacerdot, tenia menys participació en la litúrgia i es dedicava sobretot a feines per atendre el monestir, com la cuina, la neteja o l'horta. Per això el monjo es considerava com la persona "contemplativa", per la seva dedicació sencera a la pregària, i al germà com una persona "pràctica", ocupada en qüestions d'indole material. Aleshores, en

GAUDÍ, ARQUITECTE GENIAL I CRISTIÀ CONSEQÜENT

el pensament de l'arquitecte, l'artista hauria de ser “contemplatiu” i no pragmàtic.

Abans de res, cal entendre que Gaudí posiciona l'arquitecte com un artista més que com un enginyer de construcció. Es tracta de crear per transmetre bellesa i goig, i no sols solucionar la necessitat d'espais concrets. El seu pensament sobre l'arquitectura, sobretot per a molts contemporanis que prioritzen la funcionalitat en els models, és una revolució que posa el focus d'atenció en altres necessitats més profundes de l'home: les de caire moral, psicològic i espiritual. El subjecte necessita la bellesa i el goig per satisfer la seva aspiració del que és sublim i del que és etern; aleshores l'arquitecte, com l'artista, busca la manera de projectar la bellesa (prenent per model a la natura) per despertar el goig al cor i així, en un espai funcional, cobrir totes les necessitats físiques (cos/espai) i espirituals (psique/emoció) que donen plenitud i benestar. Gaudí posa la capacitat creativa de l'arquitecte al servei del desenvolupament integral de la persona. Com assenyala Matamala,

Gaudí és tota una troballa en la història de l'arquitectura. Sembla un ésser estrany que, en córrer per l'espai i posar el peu al món, va deixar al seu pas meteors brillants. Per alguna cosa ell, en el pla metafísic, des de la matèria s'elevava cap a la intel·ligència i des de la mecànica de l'univers es remuntava al Suprem Faedor.²

He volgut referir-me a aquest sentit profund de l'arquitectura, a la concepció artística de l'obra com a mitjà d'elevació de l'esperit, perquè aquí és on es descobreix el geni contemplatiu, l'artista “més monjo que germà”. Perquè l'essència, tant de l'artista com del místic, és contemplar la bellesa, i recrear el goig de la seva experiència en la lloança (monjo) o de manera plàstica en una obra. Per això, d'alguna manera, tot contemplatiu místic és un artista: autor de versos per a allò que és inefable, d'imatges, edificis, peces musicals, o simplement, d'una melodia única d'amor composta i interpretada en el silenci, des del cor, per al Creador.

La vida al claustre té com a finalitat procurar els mitjans per a la contemplació, una vida més pausada i silenciosa que afavoreix la tasca d'assaborir la vida, la natura, l'amor, el tracte amb Déu. Per a l'esperit que contempla des de la sorpresa, la bellesa pot aparèixer sorprenentment en les coses més petites i inesperades: la llum en una gota d'aigua, la flor silvestre més petita amagada entre rostolls, etc. Aquesta va ser l'actitud vital de Gaudí des de la infància més tendra; probablement la seva intel·ligència aguda i la seva sensibilitat, unida a una capacitat d'anàlisi extraordinària, van ser les eines que van forjar la seva personalitat contemplativa. Els seus ulls blaus es van meravellar del que observava a la natura, quan per la malaltia passava llargues hores al camp; i va descobrir en l'experiència del goig que des d'aquí el cor s'eleva més amunt en la comprensió de les coses,

que transcendeix allò purament material, per trobar-hi centelleigs de Déu.

Dic tot això per destacar l'ànima contemplativa de Gaudí, ja que és la principal característica de la seva persona per la qual, des del claustre, els monjos hi connectem; no només amb la seva obra, sinó molt més enllà, amb la seva espiritualitat de la bellesa, la sorpresa, el goig, la lloança i la glòria. Però la seva relació amb Déu, la comprensió que tenia de l'ésser humà (especialment pel que fa a les capacitats individuals i col·lectives), la seva prudència i recerca incansable de la virtut (la procurava tant com a la bellesa), fan que Gaudí tingui molt més a dir-nos als monjos. L'arquitecte de Déu, des del claustre de la seva obra, ha estat un model de monjo per la vivència constant de la litúrgia i la pregària, la pobresa, la caritat fraterna, el sacrifici i el treball al servei de la glòria de Déu. Però el seu esperit introspectiu caminava sempre pel camí de la veritat, la seva interioritat era realista, no es va tancar al seu propi món aliè als altres, l'amor el va mantenir sempre conscient que som éssers comunitaris. En paraules del propi Gaudí,

*La vida és amor i l'amor és sacrifici. El sacrifici és l'única cosa realment fructífera. La causa de l'avenç espiritual i material de les ordres religioses, de les llars, és que se sacrificuen tots els seus membres en bé del conjunt.*³

Aquest pensament descobreix la seva comprensió perfecta de l'abnegació evangèlica, que dona sentit al sacrifici per l'amor, que és el que fa fructificar la mortificació. A més, té en compte dos aspectes importants més: la fraternitat/comunitat i el progrés espiritual. Ho podem veure també en aquesta altra frase:

La vida és amor i l'amor és entrega. Quan són dos els que s'entreguen, la vida del conjunt és brillant, exemplar.

Ora et labora, la màxima benedictina que l'arquitecte va portar a la plenitud, fent de la seva feina un mitjà de santificació practicant les virtuts cristianes amb una exigència personal rigorosa i procurant-les com a mestre i pare amorós en el conjunt dels seus col·laboradors. *Estima i treballa* podria ser la consigna gaudiniana, un fort sentit de fraternitat i progrés col·lectiu fan de Gaudí un company exemplar i desitjat. Segons aquest "arquitecte de Déu",

El treball és fruit de la col·laboració, i aquesta només es pot basar en l'amor. L'arquitecte s'ha de saber aprofitar del que saben fer i del que poden fer els operaris. Cal aprofitar la qualitat preeminent de cadascú. Això és: integrar, sumar tots els esforços i estendre'ls la mà quan s'encallen; així treballen a gust i amb la seguretat que dona plena confiança en l'organitzador. A més, cal recordar que no hi ha ningú inútil, tothom serveix (tot i que no tothom amb la mateixa capacitat); la qüestió és trobar per a què serveix cadascú.

GAUDÍ, ARQUITECTE GENIAL I CRISTIÀ CONSEQÜENT

Paciència i comprensió amb les diferències, inclusió, seguretat, benestar, confiança, validació... tot des de la caritat cristiana, és la fórmula ideal de l'evangeli per a la fraternitat més autèntica i plenificadora, a escala personal, comunitària i social.

Però Gaudí no va viure sempre així, la joventut era molt diferent, enfocada en si mateix i en els seus projectes. Va ser la seva conversió, una conversió seriosa i veritable, el punt de partida d'un esforçat camí de treball personal per integrar la fe i l'evangeli a la seva vida. En les seves pròpies paraules,

La vida és una batalla, per combatre cal força i la força és la virtut, que només se sosté i augmenta amb el cultiu espiritual, és a dir, amb les pràctiques religioses.

Per això el disciplinat asceta sempre donava suport a les seves pràctiques externes de penitència i virtut en una espiritualitat sacramental profunda i constant. Afegeix:

L'exercici corporal, la sobrietat en menjar, beure i dormir, són mortificacions del cos que combaten eficaçment la luxúria, la mandra, l'embriaguesa...

Missa diària, oració, confessió, rosari, direcció espiritual... són la palanca que mou la seva penitència i sacrifici, com qualsevol monjo.

Amb el pas del temps, forjant-se en l'amor, va configurant la vida amb la de Crist:

En avisar-me que m'havia de comprar un vestit nou, vaig respondre: com que està ben cosit, el puc portar; anar brut o mal cosit no ho podria suportar, però semblar pobre no m'importa. Contemplant Jesucrist: Ell sí, pel nostre amor, es va fer pobre de veritat.

La pobresa, de fet, va ser una de les notes més característiques del final de la seva vida. La seva era la pobresa evangèlica com la que es professa amb vot, que consisteix en una sobrietat voluntària en l'ús de les coses, en una moderació lliure i conscient, en lliurar els propis béns a favor dels necessitats. Pobresa amb dignitat i no desproveïda de certa elegància (Gaudí n'expressava), perquè no podem oblidar que, en el seu esperit, la bellesa era tan important per donar sentit i unitat a totes les virtuts.

En aquest article no faig cap referència a cap de les belles obres de l'arquitecte. Vull centrar-me a considerar-lo a ell com la més important. Va consagrar la seva vida a esculpir-se a si mateix com la pedra, per convertir-se en lloança de la glòria de Déu. Gaudí, encara que no va viure en un monestir, ni va prometre vots formals de castedat, pobresa i obediència, sí que va encarnar en la seva persona l'ideal del monjo en totes les seves

facetes. La seva espiritualitat contemplativa per la *via pulchritudinis* és un exemple de la mística del goig que uneix l'home amb Déu.

Gaudí, el singular cognom, és la millor presentació per definir-lo amb una paraula: goig. El goig d'una existència traspasada per la llum de l'amor, la bellesa i la fe.

¹ Carmelita descalça.

² Joan Matamala, *Mi itinerario con el arquitecto*, Barcelona: Claret, 2011.

³ Aquestes i les cites següents de Gaudí estan preses d'Isidre Puig Boada, *El pensamiento de Gaudí*, Duxelm, 2015.